

**7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kavram Öğretim
Modellerine Yer Verilme Durumunun Belirlenmesi**

**Determining the Inclusion of Concept Teaching Models in The 7th Grade
Social Studies Textbook**

Burcu ÇINARGİL *

Selman ABLAK**

Makale Bilgisi	ÖZET
Geliş Tarihi: 01.11.2024 Kabul Tarihi: 23.04.2025 Doi: 10.20296/tsadergisi.1577415 Anahtar Sözcükler: <i>Sosyal bilgiler</i> <i>Kavram</i> <i>Kavram Öğretimi</i> <i>Ders Kitabı</i>	Disiplinler arası bir anlayışla farklı sosyal bilimleri bünyesinde barındıran sosyal bilgiler dersi kavramlar açısından oldukça zengin bir derstir. Sosyal bilgiler dersi bağlamındaki çoğunlukla soyut niteliğe sahip kavramların öğretimi de bu noktada önem kazanmaktadır. Kavram öğretimi son yıllarda sosyal bilgiler dersi öğretim programında yapılan değişiklikler doğrultusunda daha önemli bir konu haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında sosyal bilgiler dersinde kavram öğretim modellerinin kavram öğretimindeki yeri ön plana çıkmaktadır. Öğretmen ve öğrencilerin okulda ve okul dışında faydalandığı materyallerin başında ders kitapları gelmektedir. Öğrencilerin öğrenmesini destekleyen ve başvuru materyali niteliğinde olan ders kitapları aynı zamanda öğrenmeyi kolaylaştıran bir yapıya sahip olmalıdır. Kavram öğretim modelleri bakımından zenginleştirilmiş kitaplar öğrencinin bilgileri organize etmesinde ve akılda tutmasında etkili olacaktır. Bu çalışmanın amacı MEB 7. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda hangi kavram öğretim modellerine yer verildiğinin belirlenmesidir. Nitel araştırma yaklaşımında doküman inceleme tekniğiyle gerçekleştirilen bu araştırmanın veri kaynağını 2023-2024 eğitim öğretim yılında ortaokullarda okutulan MEB Yayınları 7. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı oluşturmıştır. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizine başvurulmuştur. Araştırma sonucunda ders kitabında kavram öğretim modellerine sınırlı düzeyde yer verildiği tespit edilmiştir. Kavramların bilginin yapı taşlarının başında gelmesinden hareketle sosyal bilgiler ders kitapları hazırlanırken kavram öğretim modellerine daha fazla ve çeşitlilikle yer verilmesi önerilmektedir.
Article Information	ABSTRACT
Submission: 01.11.2024 Acceptance: 23.04.2025 Doi: 10.20296/tsadergisi.1577415 Key Words: <i>Social Studies</i> <i>Concept</i> <i>Concept Teaching</i> <i>Textbook</i>	The social studies course, including different social sciences with an interdisciplinary approach, is a very rich course in terms of concepts. The teaching of mostly abstract concepts in the context of social studies course gains importance at this point. The concept teaching has become a more significant issue in line with the changes made in the social studies curriculum in recent years. From this point of view, the place of concept teaching models in concept teaching in the social studies course comes to the fore. Textbooks are the most common materials used by teachers and students in and out of school. Supporting students' learning and being a reference material, textbooks should also have a structure facilitating learning. The books enriched in terms of concept teaching models will be effective for students to organise and retain information. This study aims to determine which concept teaching models are included in the MoNE 7th Grade Social Studies Textbook. The data source of this study, designed with the document review technique in qualitative research approach, was the 7th Grade Social Studies Textbook of MoNE Publications, taught in secondary schools in the 2023-2024 academic year. The data obtained were analysed using content analysis. As a result of the research, it was determined that concept teaching models were included in the textbook at a limited level. Considering that concepts are one of the building blocks of knowledge, it is recommended that concept teaching models should be included more and more diversely while preparing social studies textbooks.
Atıf İçin	Çınargil, B. & Ablak, S. (2025). 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kavram Öğretim Modellerine Yer Verilme Durumunun Belirlenmesi, <i>Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi</i> , 29 (2), 645-659 doi: tsadergisi.1577415

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sivas, burcucnrgl@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-4800-2176>

**Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sivas, selmanablak@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8538-1292>

GİRİŞ

Genel bir çerçeveden bakıldığında eğitimin toplumların yaşama bakış açılarını, toplumu oluşturan bireylerden beklentilerini yansıtan, evrensel kabul edilebilecek tanımları bulunmakla birlikte toplumsal normlara göre şekillenen bir kavram olduğunu söyleyebiliriz. İnsanların hayatın akışında yeni olay ve olgularla tanışmaları onların öğrenmelerinde ve eğitilmelerinde önemli rol oynamaktadır. Bireyler hayata ancak kendi yaşantıları yoluyla anlam katabilmektedir. Bireylerin hayatı anlamasını sağlayan en önemli unsur eğitimidir (Çimer vd., 2016). Eğitim bireyin davranışlarında istendik ve kalıcı değişimler sağlama sürecidir. İstendik olarak nitelendirilen davranışlar devletin politikasıyla ve ulaşmak istediği uygarlık düzeyiyle örtüşen, toplumun kültürel değerleriyle bütünleşen, bireylerin değişim ve gelişimlerini hedefleyen davranışlardır. Eğitim sürecini tamamlamış bireyin davranışlarında farklılık olması beklenmektedir. Eğitimin tanımlarının bir kısmında eğitimin genel ve kapsamlı anlamı, farklı tanımlarında ise daha çok belli bir plan ya da program dâhilinde oluşan anlamı öne çıkarılmıştır (Kaya, 2006). Eğitimi bir olgu olarak ele alan ve bu şekilde açıklamaya çalışan Çelikkaya (1990), eğitim olgusunu; “*Eğitim bir faaliyettir, eğitim bir bilimdir, eğitim teorik bir yönlendirmedir, eğitim insana mahsustur, eğitim uygulamada millidir, eğitim amaçlı bir öğretimdir, eğitim bir davranıştır, eğitimde tekrar ve ısrar vardır, eğitim bir süreçtir, eğitim sosyal bir olgudur ve aynı zamanda sosyal bir olaydır*” ifadeleriyle genel ve temel nitelikleriyle açıklamıştır. Eğitimin tamamlayıcı unsuru ise öğretimdir. Öğretim eğitimin hedefleri doğrultusunda gerçekleştirilen planlı ve düzenli yaşantılardır.

Laska ve Gürbüz Türk (2019)’a göre öğretim; örgün eğitimidir ve yetiştirme kavramı ile aynı anlama gelmektedir. Öğretim, öğrenmeyi oluşturmak üzere bilgi ve çevrenin düzenlenmesidir. Çevre kavramı sadece öğretimin yapıldığı yeri ifade etmemektedir. Öğrenme öğretme sürecinde kullanılan yöntem ve teknikleri, araç-gereçleri de içermektedir. Bu bakımdan bilgi ve çevre de programda yer alan öğretim hedefine bağlı olarak değişiklik gösterebilir (Kaya, 2006). Bu tanımların ışığında öğretim; öğretme ve öğrenme sürecinin tümünü kapsayan bir kavramdır. Öğrenme ve öğretme süreci ele alındığında ise bu sürecin temel bileşenlerinden biri olarak kavramlar bizi karşılamaktadır.

İnsan doğumundan ölümüne kadar olan süreçte sürekli bir anlam arayışı içindedir. Karşılaştığı nesneleri, olguları, yaşadığı durumları anlamlandırma, zihnindeki şemalara yerleştirme, benzerlik ve farklılıklarına göre sınıflama, ortak bir anlama ulaşma çabası insanların hayatında kavramların varlığını anlamlı ve gerekli kılmıştır. Kavram; Türk Dil Kurumu [TDK], (2024) sözlüğünde “*bir nesnenin veya düşüncenin zihnindeki soyut ve genel tasarımı, nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım; mefhum, konsept, fehva, nosyon*” olarak tanımlanmıştır. Kavramlar bilgilerin yapı taşları olup “varlıkların özelliklerini zihinde temsil eden soyut sembollerdir” (Dündar, 2011). Kavramlar aralarında benzerlik olan nesneleri, yapıları, olayları fikirleri, süreçleri vb. gruplayarak kategorize eden zihinsel yapılardır (Tokcan, 2015). Kavramlar, insanoğlunun zihninde var olan olgu ve nesneleri ortak özellikler bakımından sunan yapılardır. Bilişsel yapıda var olan kavramlara yenilerinin eklenmesi, düzenlenmesi ve yeniden yapılandırılması süreci ise sürekli aktif bir süreçtir. Kavramlar düşüncelerde can bulan soyut varlıklardır (Çaycı vd., 2007). Bu açıdan bilginin yapı taşı olan kavramların etkili bir şekilde öğretimi, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi de sağlamaktadır. Bu bakımdan kavram öğretimi adına etkili birçok strateji ve kavram öğretim modeli geliştirilmiştir. Bu stratejilerin ve modellerin hepsinin özünde daha etkili bir kavram öğretiminin nasıl gerçekleştirileceği tartışılmaktadır. Alanyazında karşılık bulan kavram öğretim modelleri arasında kavram haritası, kavram ağı, kelime ilişkilendirme testi, anlam çözümleme tablosu, kavram bulmacası, kavram karikatürü, zihin haritası, bilgi haritası, kavramsal değişim metinleri, balık kılçığı, yapılandırılmış grid, vb. sayılabilir.

Sosyal bilgiler hayatla iç içe niteliğe sahip olan bir derstir. Dersin konuları disiplinler arası bir yaklaşımla bir araya getirilmiştir. Sosyal bilgiler dersi tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık bilgisi, arkeoloji, sosyoloji, psikoloji, ekonomi ve hukuk gibi sosyal bilimlere dair ait konu ve kavramı bünyesinde barındırmaktadır. Öğrenciler sosyal bilimlere ait kavramlarla ilk olarak hayat bilgisi, sonrasında bu dersin devamı niteliğinde olan sosyal bilgiler dersinde karşılaşmaktadır. Kavram açısından zengin olan sosyal bilgiler dersinde kavram öğretiminin önemi öne çıkmakta ve

sosyal bilgiler öğretmenlerinin öncelikle iyi birer kavram öğreticisi olmaları gerekmektedir (Memişoğlu ve Tarhan, 2016).

Sosyal bilgiler dersinde kavram öğretiminin öneminin her geçen gün daha fazla anlaşılması bu konuyu sosyal bilgiler dersi programlarında değişikliğe gidilirken üzerinde durulan konular arasında ön plana çıkarmıştır. Özellikle ilk ve ortaokul kademesi kavram öğretimine temel teşkil ettiğinden sosyal bilimlere ait kavramların bu kademedeki önemle ele alınması gerekir. Sosyal bilimlere ait kavramların kullanılması sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının vizyonlarından birini oluşturmakta ve programın genel hedeflerinde de üzerinde önemle durulmaktadır. Bu açıdan sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında 3 temel boyutu beceri, değer ve kavram öğretimi teşkil etmiştir. Buradan hareketle programlarda hedeflenen kavramların kazanılması önem arz etmektedir (Tokcan ve Özdemir, 2018).

2000’li yıllardan sonra Türkiye’de hazırlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında geniş ölçekli bir değişiklik hedeflenmiştir. Nitekim dersin hedeflerinde ve programın uygulanışında farklı stratejiler izlenmiştir. Daha önceki programlar dâhilinde geliştirilen sosyal bilgiler dersi öğretim programı ele alındığında tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri ile sınırlı tutulan, öğretmeni merkeze alan, kavram, beceri ve değerleri benimsetmekte yetersiz kalan öğrencinin pasif olduğu, ezbere dayalı bir ders görüntüsünde olduğu görülmektedir. 2004’de hazırlanarak 2005’de basılı hale getirilen 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı derse farklı bir yaklaşım sunarak sosyal bilgiler öğretiminde kavram, beceri ve değerlerin öğrencilere kazandırılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu yaklaşım sosyal bilgiler dersine bakış açısını da değiştirmiştir (Tokcan ve Alkan, 2013). Bu anlayış 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda büyük oranda sekteye uğramıştır. Zira 2018 programında kavram öğretimine yeterli düzeyde yer verilmemiştir. Bu bağlamda ilgili programda kavram öğretiminin önemini belirtmeye yönelik sadece Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar başlığı altında *“Program’da kavram öğretimi önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle kavram öğretiminde sınıflamalar ve farklı kavram öğretimi yaklaşımları dikkate alınmalıdır. Anlam karmaşası, kavram karmaşası ve kavram yanlışlarının giderilmesine yardımcı olunmalıdır.”* (MEB, 2018) ifadelerine yer verilmiştir. Bu ifade kavram öğretiminin önemini ortaya koymakla birlikte hangi düzeyde hangi kavramlara ve hangi kavram öğretim modellerine yer verilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaması nedeniyle 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nı kavram öğretimi noktasında yetersiz kılmıştır.

Belirli bir öğretim kademesinde bireylere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum ve değerleri temel bir çerçevede sunan öğretim programları verilecek eğitim-öğretimin hedeflerini, içeriğini, yöntemini ve değerlendirme kriterlerini kapsamaktadır. Bu noktada bir öğretim programının somut uygulama araçlarının başında ders kitapları gelmektedir. Ders kitapları bir dersin amaçları doğrultusunda öğrenciyi yönlendiren bilgi kaynağı mahiyetinde temel araçlardan biridir (Ünsal & Güneş, 2002). Nitekim öğretim programları, ders kitaplarının içeriğini şekillendirirken, ders kitapları da öğretim programlarının belirlenen hedeflerine ulaşılmasını sağlamak adına temel kaynak görevi üstlenir. Bu nedenle bir ders kitabı ilgili öğretim programının uygulanmasında büyük bir rol üstlenmektedir. Sosyal bilgiler dersi bağlamında düşünüldüğünde ise ders kitaplarının öğretim programında belirlenen hedeflere ulaşmada ve kazandırılması amaçlanan içeriği sunmada önemi daha belirgin bir şekilde bizi karşılamaktadır. Zira içeriğini sosyal bilimlerden alan sosyal bilgiler dersi geniş yelpazede bilgi, beceri, tutum ve değer kazandırmayı amaçlamanın yanında sözü edilen sosyal bilim disiplinlerine ait olan ve çoğunlukla soyut yapıdaki kavramları da kazandırmayı amaçlamaktadır. Buradan hareketle sosyal bilgiler ders kitaplarının kavram öğretimi noktasında zenginleştirilmiş bir yapıda tasarlanması ve bahse konu soyut kavramları kazandırma adına farklı kavram öğretim modellerine yer vermesi beklenmektedir.

Bu çalışmada kavram öğretimi bağlamında 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında hangi kavram öğretim modellerine yer verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında hangi kavram öğretim modellerine yer verilmiştir?

- 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında en çok hangi ünite ve ne tür kavram öğretim modellerine yer verilmiştir?
- 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kavram öğretim modellerinin kitap içerisinde dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma araştırmanın genel amacına uygun olarak nitel yöntemde doküman inceleme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, bir problemin çözümüne yönelik olarak gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanarak, daha önce bilinen veya fark edilmeyen sorunların anlaşılmasına ve bu sorunlara dair doğal olguların gerçekçi bir biçimde incelenmesine odaklanan öznel ve yorumlayıcı bir süreci ifade eder (Seale, 1999; Baltacı 2019). Bu araştırmada, yazılı bir materyal olan ders kitabı değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırmada yazılı bir materyalin derinlemesine bir şekilde incelenmesine imkân sağlaması nedeniyle, amaca doküman analizinden yararlanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2018)'e göre doküman inceleme tekniği araştırılması hedeflenen olgu veya durumlar hakkında bilgiler içeren yazılı dokümanların analizi anlamına gelir. Nitel araştırmalarda doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olarak kullanılabileceği gibi diğer yöntemler ile bir arada kullanılabilir.

Veri Kaynağı

2023-2024 eğitim öğretim yılında 7.sınıf düzeyinde Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanarak Türkiye genelinde okutulması kararlaştırılan 2 farklı ders kitabı bulunmaktadır. Bu araştırmada veriler, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 18.04.2019 gün ve 8 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilen ve 2023-2024 eğitim öğretim yılında ortaokullarda okutulan Doç. Dr. Erol Koçoğlu editörlüğünde Millî Eğitim Bakanlığı'na hazırlanan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'ndan sağlanmıştır.

Veri Analizi

Araştırmada ulaşılan veriler içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Metin ve Ünal (2022)'a göre içerik analizi; nesnel, ölçülebilir, doğrulanabilir bilgilere ulaşmak amacıyla doküman, metin ve evrak gibi pek çok farklı materyali örnekleme, kodlamam, kategorileştirme vb. gibi belli kurallar dâhilinde analiz etmeyi amaçlayan nitel araştırma yöntemi içerisinde yer alan bir tekniktir. Bir araştırmada elde edilen verilerin derinlemesine incelenmesi durumunda verileri açıklayan kavramlara ve temalara erişilmesi gerektiğinde içerik analizi yöntemi tercih edilmektedir (Alanka,2024). İçerik analizinde temelde birbirine benzeyen veya ilişkili verileri belli tema veya kavramlar çerçevesinde okuyucunun anlayacağı biçimde sunmak amaçlanır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Araştırmanın veri analizi ve yorumlama aşamasında çalışmanın inandırıcılığı ve tutarlığı gözetilmiştir. Bu bağlamda elde edilen verilerin araştırmacılarla ve alan uzmanı bir dış gözlemciden oluşan kodlayıcılar tarafından benzer şekilde değerlendirilip değerlendirilmediği kontrol edilmiştir. Buna göre kodlayıcılar arasında benzerlik göstermeyen durumlar için araştırmacılar ve alan uzmanı bir dış gözlemci bir araya gelerek ortak uzlaşa sağlamıştır. Analiz sonucunda, ders kitabında kavram öğretim modellerinin dağılımları ve yer verilme sıklıkları tablolar hâlinde gösterilmiş ve kavram öğretim modellerinin ders kitabında ele alınma şekline yönelik örnekler sunulmuştur.

BULGULAR ve YORUMLAR

Bu başlık altında araştırmada elde edilen bulgular sunulmuştur. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı incelendiğinde; *“İletişim ve İnsan İlişkileri, Türk Tarihine Yolculuk, Nüfus ve Yerleşme, Zaman İçinde Bilim, Ekonomi ve Sosyal Hayat, Yaşayan Demokrasi, Ülkeler Arası Köprüler”* adlı yedi üniteden oluştuğu görülmektedir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi bağlamında 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında hangi kavram öğretim modellerine yer verildiği tespit edilmiştir. 2023-2024 eğitim öğretim yılında kullanılan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı incelendiğinde kitapta kavram öğretim modellerinden sadece “kavram haritası”, “kavram karikatürü”, “anlam çözümleme tablosu” ve “kavram ağı” modellerine yer verildiği görülmektedir. Tablo 1’de kitapta yer verilen kavram öğretim modellerinin dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 1. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Verilen Kavram Öğretim Modelleri

Ders Kitabında Yer Verilen Kavram Öğretim Modelleri				
Kavram Haritası	Kavram Karikatürü	Kavram Ağı	Anlam Çözümleme Tablosu	Toplam
f=25	f=16	f=13	f=12	f=66

Tablo 1 incelendiğinde 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’nda yer alan yedi üniteye dört farklı kavram öğretim modeline toplam (f=66) yer verildiği görülmektedir. Bu kapsamda ders kitabının genelinde en fazla yer verilen kavram öğretim modelini kavram haritası (f=25) oluşturmaktadır. Ders kitabı incelendiğinde kavram haritalarını sırasıyla kavram karikatürü (f=16), kavram ağı (f=13) ve anlam çözümleme tablosu (f=12) izlemiştir. Bu bulgulardan hareketle kavram öğretim modellerinin dengeli bir şekilde dağılmadığı, ders kitabında diğer kavram öğretim modellerine yer verilmediği tespit edilmiştir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi bağlamında 2023-2024 eğitim öğretim yılında okutulan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’nda bulunan yedi üniteye kavram öğretim modellerinin dağılımı incelenmiştir. Bu kapsamda tablo 2’de ders kitabında kavram öğretim modellerinin ünitelere dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 2. Kavram Öğretim Modellerinin Ünitelere Dağılımı

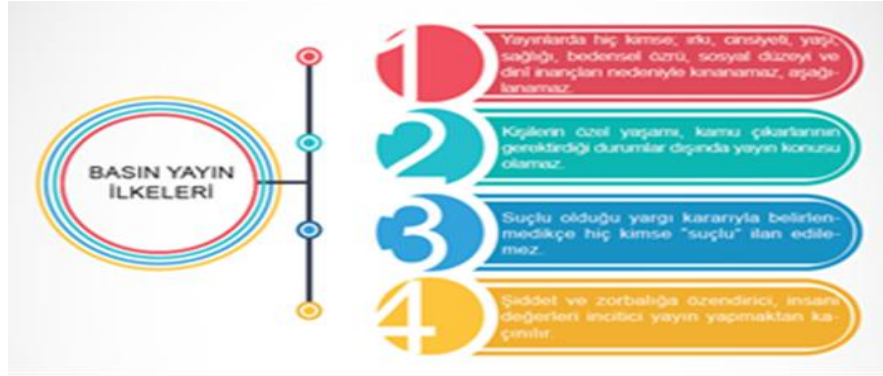
Üniteler	Kavram Öğretim Modelleri				Toplam
	Kavram Haritası	Kavram Karikatürü	Kavram Ağı	Anlam Çözümleme Tablosu	
1.Ünite	6	8	-	-	f=14
2.Ünite	4	2	8	1	f=15
3.Ünite	7	-	3	1	f=11
4.Ünite	2	2	-	2	f=6
5.Ünite	3	3	-	3	f=9
6.Ünite	2	-	-	3	f=5
7.Ünite	1	1	1	3	f=6
Toplam	f=25	f=16	f=13	f=12	f=66

Tablo 2 incelendiğinde ders kitabındaki birinci ünite olan “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde kavram haritası (f=6) ve kavram karikatürü (f=8); ikinci ünite olan “Türk Tarihine Yolculuk” ünitesinde kavram haritası (f=4), kavram karikatürü (f=2), anlam çözümleme tablosu (f=8) ve kavram ağı (f=1); üçüncü ünite olan “Nüfus ve Yerleşme” ünitesinde, kavram haritası (f=7), anlam çözümleme tablosu (f=3) ve kavram ağı (f=1); dördüncü ünite olan “Zaman İçinde Bilim” ünitesinde kavram haritası (f=2), kavram karikatürü (f=2) ve kavram ağı (f=2); beşinci ünite olan “Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesinde kavram haritası (f=3), kavram karikatürü (f=3) ve kavram ağı (f=3); altıncı ünite olan “Yaşayan Demokrasi” ünitesinde kavram haritası (f=2) ve kavram ağı (f=3); yedinci ünite olan “Ülkeler Arası Köprüler” ünitesinde ise kavram haritası (f=1), kavram karikatürü (f=1), anlam çözümleme tablosu (f=1) ve kavram ağı (f=3) kullanılmıştır. Kavram öğretim modellerinin ünitelere dağılımına bakıldığında en fazla “Türk Tarihine Yolculuk” ünitesinde (f=15), yer aldığı görülmektedir. Bu üniteyi sırasıyla “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesi (f=14), “Nüfus ve Yerleşme”

ünitesi (f=11), “*Ekonomi ve Sosyal Hayat*” ünitesi (f=9), eşit sayıda kavram öğretim modeline yer verilen “*Zaman İçinde Bilim*” ünitesi (f=6) ve “*Ülkeler Arası Köprüler*” ünitesi (f=6) izlemiştir. Kavram öğretim modellerine en az yer verilen üniteyi ise “*Yaşayan Demokrasi*” ünitesi (f=5) teşkil etmiştir. Bu bilgilerden hareketle kavram öğretim modellerinin ünitelere dengeli bir şekilde dağılmadığı görülmektedir. Aşağıda 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer verilen kavram öğretim modellerine örnekler sunulmuştur.

Kavram Haritası Örnekleri

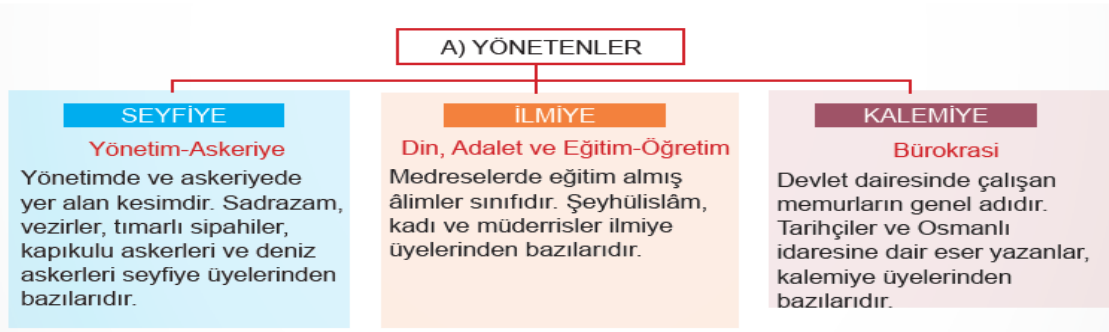
Görsel 1.

(MEB, 2019, s.33)

Görsel 1’de ders kitabının “*İletişim ve İnsan İlişkileri*” ünitesinde sayfa 33’de yer alan “Basın Yayın İlkeleri” konusu kavram haritası modeli ile öğrenciye sunulmuştur. Bu sayede öğrenciler, konuyu görsel olarak daha iyi kavrayabilmiş ve ilkeler arasındaki ilişkileri daha net görebilmiştir. Ders kitabında yer verilen kavram haritası, bilgilerin organize edilmesini kolaylaştırarak öğrencilerin konuyu anlamasını desteklemiştir. Ayrıca, bu yöntem sayesinde öğrenciler, insan hak ve özgürlükleri çerçevesinde basın yayın organlarına karşı haklarını bir bütün olarak değerlendirme fırsatı bulmuştur.

Görsel 2.

(MEB, 2019, s.44)

Görsel 2’de “*Türk Tarihine Yolculuk*” ünitesinde yer alan “Osmanlı Toplum Yapısı” konusu ile bilgiler kavram haritası modeli ile öğrenciye sunulmuştur. Bu model sayesinde öğrenciler, Osmanlı toplumunun farklı sınıflarını ve bu sınıfların birbirleriyle olan ilişkilerini daha net bir şekilde kavrayabilmiştir. Öte yandan öğrencilerin bilgileri hiyerarşik bir düzen içinde görselleştirmelerine yardımcı olmuş ve öğrenmeyi daha kalıcı hale getirmiştir.

Kavram Karikatürü Örnekleri

Görsel 3

(MEB, 2019, s.19)

Görsel 3'te ders kitabının “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde sayfa 19’da yer alan “İletişimde Ben Dili, Sen Dili” konusu kavram karikatürü modeli ile öğrencinin ilgisini çekecek şekilde sunulmuştur. Bu sayede öğrenciler, iletişimde kullanılan dilin insanlar arasındaki ilişkileri nasıl etkilediğini daha eğlenceli ve görsel bir şekilde öğrenme fırsatı bulmuştur. Karikatürde, Ben Dili'nin duygu ve düşünceleri ifade ederken karşı tarafı suçlamadan iletişim kurmayı sağladığı, Sen Dili'nin ise eleştirel ve suçlayıcı bir ton içerebileceği mizahi bir yaklaşımla anlatılmıştır.

Görsel 4

(MEB, 2019, s.45)

Görsel 4'te ders kitabının “Türk Tarihine Yolculuk” ünitesinde sayfa 45’de yer alan “Divan-ı Hümayun Üyeleri” konusu kavram karikatürü modeli ile öğrenciye sunulmuştur. Bu sayede öğrenciler, Osmanlı yönetim sisteminde önemli bir yere sahip olan Divan-ı Hümayun’un yapısını ve üyelerinin görevlerini eğlenceli ve akılda kalıcı bir şekilde öğrenme fırsatı bulmuştur. Karikatürlerde, Sadrazam, Vezir, Kazasker, Defterdar ve Nişancı gibi divan üyeleri sembolik

ifadelerle tanıtmıştır. Bu model, öğrencilerin konuyu daha kolay anlamalarını sağlamış, dersin daha ilgi çekici hale gelmesine katkıda bulunmuştur.

Anlam Çözümleme Tablosu Örnekleri

Görsel 5.

Osmanlı ordusunda görevli askerlerin hangi grup içinde yer aldıklarını işaretleyiniz.

	Kapıkulu Askerleri	Eyalet Askerleri
• Yeniçeriler	☐	☐
• Tımarlı Sipahiler	☐	☐
• Silahtarlar	☐	☐
• Topçular	☐	☐
• Azaplar	☐	☐

(MEB, 2019, s.42)

Görsel 5’de ders kitabının “*Türk Tarihine Yolculuk*” ünitesinde sayfa 42’de yer alan “Osmanlı Ordusu” konusu öğrencilerin bilgileri hangi düzeyde öğrendiğini ortaya koyacak şekilde eğitici bir etkinlikte anlam çözümleme tablosu modeli ile öğrenciye sunulmuştur. Bu yöntem sayesinde öğrenciler, Osmanlı ordusunun yapısını sistemli bir şekilde analiz etme ve öğrendiklerini karşılaştırarak değerlendirme fırsatı bulmuştur.

Görsel 6.

Aşağıdaki tabloda Osmanlı toplumunda yer alan bazı kişiler verilmiştir. Bu kişilerin karşılıklarına hangi toplumsal yapı içinde yer aldıklarını yazınız.

Kişiler	Toplumsal Yapı	Kişiler	Toplumsal Yapı
Sadrızam	Seyfiye	Konargöçer	Yaşayış biçimi açısından yönetilenler
Defterdar		Köylü	
Vezir		Tüccar	
Müslüman		Gayrimüslim	
Esnaf		Kazasker	
Nişancı		Şehirli	

(MEB, 2019, s.47)

Görsel 6’da ders kitabının “*Türk Tarihine Yolculuk*” ünitesinde sayfa 47’de yer alan “Osmanlı Toplum Yapısı” konusu öğrencilerin bilgileri hangi düzeyde öğrendiğini ortaya koyacak şekilde eğitici bir etkinlik olarak anlam çözümleme tablosu modeli ile öğrenciye sunulmuştur. Bu yöntem sayesinde öğrenciler, Osmanlı toplumunun sosyal sınıflarını, bu sınıfların görevlerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini karşılaştırmalı olarak ifade etme fırsatı bulmuştur. Öğrenciler, tabloyu doldurarak Osmanlı’daki sosyal yapı düzenini analiz etme ve öğrendiklerini somutlaştırma imkânı elde etmiştir.

Kavram Ağı Örnekleri

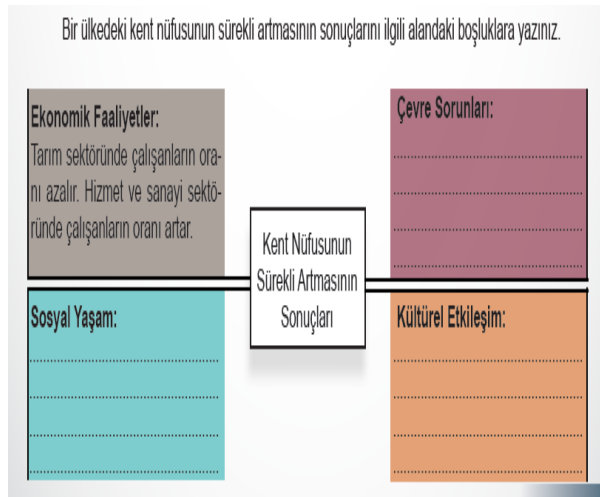
Görsel 7.

(MEB, 2019, s.85)

Görsel 7’de ders kitabının “*Türk Tarihine Yolculuk*” ünitesinde sayfa 85’de yer alan “Osmanlı Kültürüne Ait Öğeler” adlı konu kavram ağı modeli ile ders kitabını ilgi çekici hale getirecek bir görsel şeklinde öğrenciye sunulmuştur. Bu model sayesinde öğrenciler, Osmanlı kültürünün farklı alanlardaki yansımalarını daha sistemli ve görsel bir biçimde ifade etme fırsatı bulmuştur. Kavram ağında, sanat, gelenekler ve spor gibi temel kültürel unsurlar birbirleriyle bağlantılı olarak gösterilmiştir. Bu görsel model, öğrencilerin Osmanlı kültürünün çeşitliliğini ve zenginliğini daha iyi kavramalarını sağlamış, konunun akılda kalıcılığını artırmıştır.

Görsel 8.

(MEB, 2019, s.103)

Görsel 8’de ders kitabının “Nüfus ve Yerleşme” isimli ünitesinde sayfa 103’de yer alan “Kent Nüfusunun Sürekli Artmasının Sonuçları” isimli konu kavram ağı modeli ile öğrencinin öğrenme düzeyini ölçme ve değerlendirme etkinliği olarak öğrenciye sunulmuştur. Bu model sayesinde öğrenciler, kent nüfusundaki artışın ekonomik faaliyetler, çevre sorunları, sosyal yaşam ve kültürel etkileşim bağlamında bütünleşik bir yapı içinde analiz etme fırsatı bulmuştur. Ayrıca, bu etkinlik sayesinde öğretmenler, öğrencilerin konuyu ne kadar anladığını gözlemleyerek geri bildirim sağlama ve eksik öğrenmeleri tamamlama fırsatı elde etmiştir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi bağlamında 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında kavram öğretim modellerinin öğretim ve ölçme ve değerlendirme şeklindeki kitap bölümleri içerisinde dağılımı incelenmiştir. Bu bağlamda 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı incelendiğinde kitapta yer alan kavram öğretim modelleri ağırlıklı olarak farklı nitelikteki eğitici öğretici etkinliklerde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bilgilerin belirli bir akışa göre sentezlenmesi, anlamlı bir bütün halinde ve hiyerarşik olarak öğrenciye sunulmasında başvurulmuş ve öğrencilerin bilgiyi ezberlemesi yerine zihninde yapılandırmasını sağlayan bir öğretim modeli olan kavram haritaları 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda bu amaçlara hizmet edecek şekilde *öğretim* bölümlerinde kullanılmıştır. Aşağıda bu duruma örnek sunulmuştur.

Görsel 9.

(MEB, 2019, s.41)

Görsel 9'da ders kitabında "*Türk Tarihine Yolculuk*" ünitesinde sayfa 41'de yer alan "Osmanlı Devleti'nde Ordu Sistemi" konusu kavram haritası modeli ile hiyerarşik bir düzende öğrenciye sunulmuştur. Bu sayede öğrenciler, Osmanlı ordusunun temel unsurlarını ve bu unsurlar arasındaki ilişkileri daha net bir şekilde görebilmiştir. Kavram haritasında, ordunun kara ve deniz kuvvetleri olarak iki ana gruba ayrıldığı, Kapıkulu askerleri, Eyalet askerleri ve yardımcı kuvvetler gibi farklı askeri sınıfların bulunduğu açıkça gösterilmiştir. Bu görsel yöntem, öğrencilerin karmaşık askeri yapıyı daha kolay anlamalarına yardımcı olmuş ve konunun kalıcı öğrenilmesini desteklemiştir.

Derse yönelik farklı bakış açıları geliştirmek, bir konuyla ilgili önemli noktalara dikkat çekmek, öğrencilerin derse ilgisini uyandırmak, dersi daha eğlenceli hale getirmek amaçlarıyla kullanılan kavram karikatürleri 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda öğrencilerin ilgisini çekmek amacıyla genellikle *öğretim* aşamasında kullanılmıştır.

Görsel 10.

(MEB, 2019, s.138)

Görsel 10’da “*Zaman İçinde Bilim*” ünitesinde yer alan “Özgür Düşünce ve Bilim” konusu kavram karikatürü modeli ile diyalog şeklinde sunulmuştur. Bu sayede öğrenciler, özgürlük ve esaret kavramlarını daha eğlenceli ve anlaşılır bir şekilde öğrenme fırsatı bulmuştur.

Öğrencilerin bilgileri hangi düzeyde öğrendiğini ortaya koyan iki boyutlu tablolar olan anlam çözümleme tabloları 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’nda hem bir *öğretim* aracı hem de öğrencinin öğrenme düzeyini *ölçme ve değerlendirme* amaçlı olarak kullanılmıştır.

Görsel 11.

Istanbul'un fethinin nedenlerinin hangi alanla ilgili olduğunu aşağıdaki tabloya işaretleyiniz.

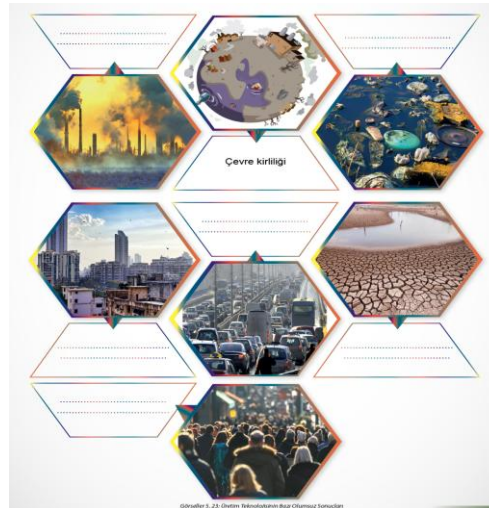
İSTANBUL'UN FETHİNİN NEDENLERİ	Dinî	Siyasi	Ekonomik
Istanbul'un önemli ticaret yolları üzerinde olması			
Bizans'ın Anadolu'daki Türk siyasi birliğini bozmak istemesi			
Bizans'ın Osmanlı Devleti'nin ilerleyişine engel olması			
Hazreti Muhammed'in (Sallallahu aleyhi ve sellem) hadisi			
Bizans'ın Osmanlı şehzadelerini kışkırtması			
Bizans'ın Osmanlı toprak bütünlüğünü bozması			
Istanbul'un Ortodoks mezhebinin merkezi olması			

(MEB,2019, s.53)

Görsel 11’de ders kitabının “*Türk Tarihine Yolculuk*” ünitesinde sayfa 53’de yer alan “İstanbul’un Fethi’nin Nedenleri” konusu öğrencinin öğrenme düzeyini ölçme ve değerlendirme etkinliği olarak anlam çözümleme tablosu modeli ile öğrenciye sunulmuştur.

Ders kitabı gibi yazılı öğretim materyallerinde kullandığında öğrencilerin dikkatini çeken ve öğretim materyalini ilgi çekici hale getiren kavram ağıları ise 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’nda hem *öğretim* hem de *değerlendirme* aşamalarında kullanılmıştır.

Görsel 12.

(MEB, 2019, s.153)

Görsel 12’de ders kitabının “*Ekonomi ve Sosyal Hayat*” ünitesinde sayfa 153’de yer alan “Çevre Kirliliği” konusu kavram ağı modeli ile öğrencinin öğrenme düzeyini ölçme ve değerlendirme etkinliği olarak öğrenciye sunulmuştur. Bu sayede öğrenciler, çevre kirliliğinin farklı türlerini ve nedenlerini görsel bir şekilde analiz etme imkânı bulmuştur. Kavram ağında, hava, su, toprak ve gürültü kirliliği gibi temel kirlilik türleri birbirleriyle bağlantılı olarak gösterilmiş ve her birinin çevreye, insan sağlığına ve ekosisteme olan etkilerini ifade etme olanağı sunulmuştur. Öğrenciler, bu yapı sayesinde neden-sonuç ilişkileri kurarak çevre sorunlarını daha bilinçli bir şekilde değerlendirme imkânı elde etmişlerdir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Sosyal bilgiler dersinde farklı bakış açıları geliştirmek, bir konuyla ilgili önemli noktalara dikkat çekmek, öğrencilerin derse ilgisini uyandırmak, dersi daha akıcı ve eğlenceli hale getirmek, öğrencilerin derse katılımını ve fikirlerini ifade etmelerini sağlamak için farklı kavram öğretim modelleri kullanılmaktadır. Kavram öğretim modellerinin ders kitaplarında kullanılması ise ders kitaplarını daha ilgi çekici hale getirir. Nitekim sosyal bilgiler dersi zengin içeriği ile farklı kavram öğretim modellerinin kullanımına uygun bir derstir.

Bu araştırma, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda okutulan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nı kavram öğretim modelleri açısından incelemekte ve bu bağlamda mevcut durumun sınırlılıklarını ortaya koymaktadır. Araştırma bulguları, ders kitabında ele alınan ünitelerin içerik bakımından farklı kavram öğretim modellerinin uygulanmasına uygun olduğunu göstermektedir. Ancak, yalnızca dört kavram öğretim modelinin kullanıldığı tespit edilmiş olup, bu durum öğretim sürecinde model çeşitliliğinin yeterli düzeyde sağlanamadığını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, ders kitabında yer alan eğitici ve öğretici etkinliklerin, kavram öğretim modellerinin çeşitliliğini destekleme açısından yetersiz kaldığı belirlenmiştir. Bu eksiklik, öğrencilerin kavramsal öğrenme süreçlerinde derinlemesine anlama, analiz etme ve bilişsel becerilerini geliştirme imkânlarını sınırlayabilir. Kavramsal öğretimin etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, farklı öğretim modellerine yer verilmesi ve ders materyallerinin bu doğrultuda çeşitlendirilmesi önemli bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda, gelecekteki ders kitabı içeriklerinin geliştirilmesi sürecinde farklı kavram öğretim modellerinin daha kapsamlı şekilde entegre edilmesi, öğrencilerin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmeye katkı sağlayacaktır.

Çalışma sonucunda elde edilen bir diğer sonuç ise kullanılan kavram öğretim modellerinin ünitelere dengeli bir dağılım göstermediğidir. Bu bağlamda bazı kavram öğretim modelleri aynı üniteye çok kez tekrar edilirken diğer ünitelerde aynı modele yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda, kavram öğretiminde en fazla kullanılan kavram öğretim modelinin kavram haritası olduğu tespit edilmiştir. Kavram haritasını sırasıyla kavram karikatürü, kavram ağı ve anlam çözümleme tablosu izlemektedir. Karışan ve Memişoğlu (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da benzer şekilde araştırmaya konu edinen ders kitabında en fazla kavram haritalarına yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç araştırmada ulaşılan sonuçları desteklemektedir. Yıldırım ve Çelik (2022) sosyal bilgiler 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarını kavram haritaları açısından inceledikleri çalışmalarında ise sosyal bilgiler ders kitaplarında kavram haritalarına yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşmışlardır. Kavram haritalarındaki çeşitliliğin sınıf düzeyinde ve öğrenme alanlarında eşit düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Öte yandan Erol (2022) sosyal bilgiler ders kitaplarında kavram öğretimi adlı çalışmada 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında herhangi bir kavram öğretim tekniğine yer verilmediğini belirtmiştir. 5. sınıf ders kitabında ise sadece bir kavram öğretim tekniğine yer verildiğini; kavram öğretim tekniklerine en fazla 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer aldığını ifade etmiştir. Karagözoğlu (2022) sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesi adlı çalışmada ders kitaplarını farklı pek çok açıdan değerlendirmiş ve öğretmen, öğrenci ve velilerin ders kitabındaki anahtar kavram ve ilkelerin, bilgi ve açıklamaların ezbere yönelen bir anlatımla verildiğini, yeterince dikkat çekici olmadığını düşündüklerini ifade etmiştir. Bu bilgilerden hareketle ders kitapları kavram öğretimi açısından yetersiz bulunmuştur. Bu sonuç araştırmada ulaşılan sonucu destekler niteliktedir. Bu sonuçlardan hareketle ders kitaplarında bulunan öğretim ve ünite sonu ölçme ve değerlendirme etkinliklerinde farklı kavram öğretim modellerine yer verilmesi önerilmektedir. Konunun yapısı ve içeriğine uygun olarak seçilen farklı kavram öğretim modellerinin öğrenme alanlarına orantılı şekilde dağıtılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Alanka, D. (2024). Nitel bir araştırma yöntemi olarak içerik analizi: Teorik bir çerçeve. *Kronotop İletişim Dergisi*, 1(1), 62-82.

- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Çaycı, B., Demir, K., Başara, M., & Demir, M. (2007). Sosyal bilgiler dersinde işbirliğine dayalı öğrenme ile kavram öğretimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 619-630.
- Çelik, M. E., & Yıldırım, G. (2022). Sosyal bilgiler 5.,6.,7., ders kitaplarının kavram haritaları açısından incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18, 208-221. <https://doi.org/10.46778/goputeb.969291>
- Çelikkaya, H. (1990). Eğitim olgusunun özellikleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 67-72.
- Çimer, A. (2016). Öğretmen eğitiminde gelişmeler ve uygulamalar. N. Saylan (Edt.). *Eğitim Bilimine Giriş* (10. bs.) içinde (ss. 333-369). Nobel.
- Dündar, H. (2011). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi. B. Tay ve A. Öcal (Edt.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (2. bs.) içinde (ss. 309-342). Pegem.
- Erol, H. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında kavram öğretimi. S. Bayran (Edt.) *Eğitim Bilimleri Çalışmaları Güncel Araştırmalar ve Uygulama* içinde (ss.167-196). Livre de Lyon.
- Karagözoğlu, N. (2020). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesi*. İksad.
- Karışan, H. & Memişoğlu, H. (2022). 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kavram öğretimi açısından incelenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(85), 1272-1284. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3102>
- Kaya, Z. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Pegem.
- Laska, J. A., & Gürbüz Türk, O. (2019). Eğitim programı ile öğretim arasındaki ilişki: Kavramsal bir açıklama. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 22(1), 251-259. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000862
- Memişoğlu, H., & Tarhan, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimine ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 6-20.
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 273-294. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227356>
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2005). *Sosyal bilgiler dersi 4-5. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı, [MEB]. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. Ankara. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı, [MEB]. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları.
- Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2024, Mart 21). *Büyük Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Tokcan, H.(2015). *Sosyal bilgilerde kavram öğretimi*. Pegem.
- Tokcan, H., & Alkan, G. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(2), 1-19.

- Tokcan, H., & Özdemir, S. M. (2018). İlk Türk devletleri konularının öğretimine uygun alternatif etkinlik önerisi: Kavram bulmacaları. *Turkish Journal of Primary Education*, 3(1), 19-32.
- Ünsal, Y., & Güneş, B. (2002). Bir kitap inceleme çalışması örneği olarak MEB ilköğretim 4. sınıf fen bilgisi ders kitabına fizik konuları yönünden eleştirel bir bakış. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 107-120.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. bs.). Seçkin

Extended Abstract

Social studies is a course intertwined with life. The subjects of the course are integrated with an interdisciplinary approach. The social studies course, containing many different subjects and concepts, incorporates subjects and concepts from social sciences such as history, geography, human rights and civics, archeology, sociology, psychology, economics, and law. Students first encounter the concepts of social sciences in life study and then in the social studies course, as a continuation of this course. Teaching concepts in the social studies course, rich in concepts, comes to the forefront, and social studies teachers need to be good concept instructors (Memişoğlu and Tarhan, 2016). Increasingly understanding the importance of concept teaching in social studies course has highlighted this matter among the issues emphasized while making changes in social studies course programs. Particularly primary and secondary school levels constitute the basis for concept teaching, so the concepts of social sciences should be handled with importance at this level. Using the concepts of social sciences forms one of the visions of the social studies curriculum and is also emphasized in the general objectives of the program. Therefore, the three main dimensions of the social studies curriculum are skills, values, and concept teaching. Based on this, it is important to acquire the concepts targeted in the programs (Tokcan and Özdemir, 2018). The curricula of the social studies course prepared in Turkey after the 2000s aimed for a large-scale change. Accordingly, different strategies were followed in the objectives of the course and the implementation of the program. When the social studies curriculum developed within the scope of the previous programs is considered, it is seen that it is limited to history, geography, and civics courses, teacher-centered, insufficient in adopting concepts, skills, and values, passive for students, and based on rote learning. Prepared in 2004 and printed in 2005, the 2005 Social Studies Curriculum presented a different approach to the course and drew attention to the need for students to acquire concepts, skills, and values in social studies teaching. This approach also changed the perspective of the social studies course (Tokcan and Alkan, 2013). This understanding was partially interrupted in the 2018 Social Studies Curriculum. Indeed, concept teaching was not sufficiently included in the 2018 program. Within this context, the relevant program only states the importance of concept teaching under the title of "Issues to be considered in the implementation of the Social Studies Curriculum" and states that "Concept teaching has an important place in the curriculum. Therefore, classifications and different concept teaching approaches should be taken into consideration in concept teaching. It should be helped to eliminate ambiguity, concept confusion, and misconceptions." (MoNE, 2018). Although this statement reveals the importance of concept teaching, it makes the 2018 Social Studies Curriculum inadequate in terms of concept teaching because it does not clearly reveal which concepts and which concept teaching models should be included at which level. Curricula, presenting the knowledge, skills, attitudes, and values aimed to be gained by individuals at a certain level of education within a basic framework, including the objectives, content, method, and evaluation criteria of the educational program. At this point, textbooks are the primary concrete implementation tools of a curriculum. While curricula shape the content of textbooks, textbooks serve as the main source to ensure that the goals of the curricula are achieved. For this reason, a textbook plays a major role in the implementation of the relevant curriculum. When considered in the context of the social studies course, the importance of textbooks in achieving the goals set in the curriculum and presenting the content intended to be gained is more evident. Based on the social sciences, the social studies course aims to provide a wide range of knowledge, skills, attitudes, and values, as well as concepts that belong to the social science disciplines and are mostly abstract. In this regard, the social studies textbooks are expected to be designed in an enriched structure at the point of concept teaching and to include different concept teaching models to gain the abstract concepts in question. This study aims to determine which concept teaching models are included in the Grade 7 social studies textbook in the context of concept teaching. The data were obtained from the Grade 7 Social Studies Textbook prepared by the Ministry of National Education, accepted as a textbook with the decision of the Board of Education and Instruction of the Ministry of National Education dated 18.04.2019 and numbered 8, and taught in secondary schools in the 2023-2024 academic year. Data obtained in the study were analyzed with the content analysis technique. In the data analysis and interpretation phase of the study, the credibility and consistency of the study were observed. To this end, it was checked whether the data obtained were evaluated similarly by the coders consisting of the researchers and a field expert external observer. Accordingly, the

researchers and a field expert external observer came together and reached a common consensus for the cases that did not show similarity between the coders. Based on the results of the analysis, the distribution of concept teaching models and the frequency of their inclusion in the textbook were shown in tables, and examples of how concept teaching models are handled in the textbook were presented. When the Grade 7 Social Studies Textbook used in the 2023-2024 academic year was examined, it was seen that the concept teaching models "Concept map", "Concept cartoon", "Meaning analysis table" and "Concept network" models were included in the book. Considering these findings, it is seen that concept teaching models are not distributed in a balanced way. Among the concept teaching models, the concept map was used the most, followed by concept cartoon, concept network, and semantic analysis table respectively; other concept teaching models were not included. When the distribution of concept teaching models in the seven units in the Grade 7 Social Studies Textbook is examined, it is seen that in the "Journey to Turkish History" unit (f=15), in the "Communication and Human Relations" unit (f=14), "Economy and Social Life" unit (f=9), 'Population and Settlement' unit (f=8), 'Science in Time' unit (f=6), 'Bridges between Countries' unit (f=6), 'Living Democracy' unit (f=5) included concept teaching models. In light of this information, it is seen that concept teaching models are not distributed to the units in a balanced manner. The results of this study show that the Grade 7 Social Studies textbook is inadequate in terms of including concept teaching models. Considering these results, it is recommended to include different concept teaching models in the reading texts, visuals, end-of-unit measurement, and evaluation activities in the textbooks. It is also proposed that different concept teaching models selected by the structure and content of the subject should be distributed proportionally to the learning areas.